

СИСТЕМНИЙ СТИЛЬ МИСЛЕННЯ, НАУКОВОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ВІДПОВІДНОЇ ЦІЛЕСПРЯМОВАНОЇ ДІЇ В СЬОГОДЕННЬОМУ СУСПІЛЬСТВІ

АНОТАЦІЯ

У статті розкривається суть, специфіка, особливості, місце і значення системного стилю мислення та наукового спілкування в соціальному пізнанні та цілеспрямованій дії. Акцентовані конкретні проблематичні ситуації і на підставі цього робиться спроба оптимального виходу з умов, що склалися в сьогоденному суспільстві.

Ключові слова: системний стиль, структура, методологія, соціальне пізнання, соціальна система, цілеспрямована дія.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрывается суть, специфика, особенности, место и значения системного стиля мышления и научного общения в социальном познании и целеустремленном действии. Акцентированы конкретные проблематичные ситуации и на основании этого делается попытка оптимального выхода из условий, которые сложились в современном обществе.

Ключевые слова: системный стиль, структура, методология, социальное познание, социальная система, целеустремленное действие.

SUMMARY

In the article essence, specific, features, place and values, opens up system style of thought and scientific intercourse in social cognition and purposeful action. Concrete problematic situations are accented and on the basis of it given it a shot optimal exit from terms which was folded in today's society.

Keywords: system style, structure, methodology, social cognition, frame of society, purposeful action.

Сьогочасний інтерес до проблем коректного способу мислення та спілкування значною мірою зумовлений тими тектонічними змінами, які відбуваються нині майже у кожній сфері життєзабезпечення розвитку суспільства. Тому і не випадково, що нині злободенною проблемою виступає формування новітнього підходу до аналізу сучасних соціально-гуманітарних проблем в умовах глобалізаційних відносин, де системний стиль мислення займає першочергове значення. Слід зауважити, що питанню структурованого мислення і спілкування присвячено чимало робіт, що свідчить не тільки про інтерес дослідників до цієї вельми цікавої сфери наукових знань, а й про безумовну актуальність коректної парадигми у вирішенні складних питань сьогоденного суспільства.

Це дає вагомі підстави вважати, що без глибокої філософської рефлексії проблем пов'язаних з методом мислення і базованих,

у великій мірі, на ньому засобів управління, неможливо чітко визначити нові стратегічні цілі які б максимальною мірою відповідали потребам новітньої економічної цивілізації і перспективам її всебічного розвитку.

Варто зазначити, що сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння цієї нагальної проблеми сучасності. Різні погляди на предмет і дослідження окремих її напрямків містяться у роботах А.М. Авер'янова, А.Е. Конверського, В.Г. Кременя, Л.Г. Павлова, О.С. Пономарьова, В.В. Ільїна, В.Н. Садовського Р. Фішера та інших.

Відзначимо, що такий цілісний аналіз уявляється вкрай необхідним також і у зв'язку з реаліями українського політикуму, соціальними умовами і нагальними потребами його модернізації. Взагалі можна стверджувати, що сьогодні відбувається активний процес становлення і творчого розвитку філософського аспекту вищезгаданої проблеми.

В цей же час, поза межами досліджень

залишаються невирішеними такі питання проблеми, як структура і динамізм процесу системного стильового пізнання, роль і місце його в окремих складових у системі управління розвитком суспільства тощо. Тож спішно виникла проблема з'ясування сутності самого феномену людського мислення і пізнання в його гармонійному поєднанні з невідкладними проблемами сучасного управління. Оскільки саме від філософського розуміння цієї конче актуальної проблеми багато в чому залежить сталий розвиток українського суспільства, а якщо за великим рахунком то й цивілізації в цілому.

Якщо подивитися в глибину історії, то ми помітимо, що ще в античності виключно високо цінувалася здатність самостійно висловлювати той або той мисленнєвий пасаж про певне, навіть прозаїчне, явище або будь яку річ. Більш того випускником ліцею вважався лише той, хто був у змозі запропонувати свій унікальний погляд, спосіб і форму викладу проблеми. Так, в «Метафізиці» Арістотель помічає: «розум мислить сам себе, якщо тільки він найвищого ґатунку, а мислення його є мислення про мислення». І в цій аристотелівській думці нагально виникає цікава несподіванка. Арістотель ставить риторичне питання: «а чи не є в деяких випадках саме знання (предмет) знання». [1. с. 316]. Отже, стиль мислення, тим більше соціальне пізнання, має бути одним з понять чи категорією в яких реалізується самосвідомість особи. Тут буде до речі пригадати слова узбецького поета, мислителя і державного діяча Алішера Навої про виняткове місце і значення слова в самовираженні, самостверженні особистості: «Я славлю перли слова! Адже воно перлиною серця народжено». [2. с. 16].

Проте слова складаються в думці не спонтанно і не по самовільству. Саме тому відкриття коректності в бурхливих потоках понять було однією з важливих віх на шляху становлення наукового і соціального пізнання. Давньогрецькі філософи логіку мови позначали терміном Логос, який в той же час виступав і як закон, що розвинувся з хаосу космосу.

Отже, первинно стиль і з'явився формою виразу Логосу мови. Тому і не випадково першою науковою дисципліною, що включила в свій категоріальний апарат поняття «стиль», була риторика. До речі, саме в цьому значенні цей термін фігурує у відомому афоризмі Ци-

церона: «стиль є кращий вчитель красномовства». Згодом термін стиль входить в твори філософів без визначення, як щось саме собою зрозуміле в зіставленні з *lexis*, тобто, будуй і виголошуй промови. Але в деяких випадках все-таки стилі пізнання і дослідження намагалися класифікувати переважно на: строгий, витончений та поміркований.

Поступово, поняття узагальнювалося до такого рівня, що стиль притаманний красномовству перейшов загалом до багатоманітного мистецтва і в цій якості існував протягом багатьох віків.

Нове життя старого терміну починається в середині ХХ століття, коли виникла насущна потреба виразити своєрідність як самого пізнання, так і його характерно логічні засоби та властивості. В цей період при осмисленні методологічних висновків з розвитку квантової механіки термін «стиль» із сфери мистецтва щільно перейшов в соціально-гуманітарні науки, а згодом і взагалі в науку, а в деяких випадках ототожнювався з «методом».

Так М. Борн в роботі «Стан ідей у фізиці», відзначав, що існують загальні тенденції думки, які міняються порівняно поволі, виражаючись у відносно стійких рисах, в сукупності створюючи певні філософські періоди з характерними ідеями, які запозичувалися всіма галузями людської творчої діяльності, у тому числі і наукою [3.с. 227—228].

В цей період досягається кульмінація узагальнення поняття «стиль», що знаходить свій вираз у найважливіших сторонах цього гранично інтегрованого поняття, визначальна сторона якого пов'язана з ідеєю історизму. Адже в кожен епоху міняються не тільки судження про соціальне буття - онтологема, але й твердження про природу пізнання - методологеми.

В цьому контексті варто зазначити ще й загальнокультурний аспект поняття стилю мислення. Адже культурологічний аспект розвитку суспільства дозволяє сформулювати надійні шляхи і напрямки його дії на науку. А також спрямувати усвідомленні потреби суспільства, які, в свою чергу, вимагають науки для свого подальшого розвитку.

Нарешті, слід виокремити, найважливіший момент пов'язаний зі спадкоємністю і безповоротністю в динаміці пізнавального і науково-дослідного процесу суспільних відносин.

Таким чином, зусилля направлене на подолання ніші певного стилю мислення, який відносно стабілізувався в своєму розвитку, може означати якісний стрибок, тобто перехід до нового етапу у розвитку мислення і наукового спілкування як таких. Але ці межі пізнавального і дослідного процесу повинні чітко усвідомлюватися представниками науки. Саме тому, найважливіший підтекст поняття «стиль мислення» полягає якраз в заклик до усвідомлення тих тенденцій, які є пріоритетними в науці та відмови від утопічної надії на стихійність в пізнавальних алгоритмах. Так, досягаючи досвід квантової механіки, М. Борн підкреслював: «Я не вважаю сучасну інтерпретацію квантової механіки остаточною наукою. Я тільки міркую, що повернення до ньютонівського детермінізму неможливе». Ця думка М. Борна актуально звучить і сьогодні у відношенні до сучасних, особливо соціально-гуманітарних наук.

Отже, стиль мислення і наукового спілкування, фіксуючи увагу на стійких, притаманних конкретному історичному етапу, загальних тенденціях пізнавального процесу, розкриває об'єктивну природу наукової творчості. І в той же час підкреслює роль індивідуальних, тобто суб'єктивних моментів у наукових дослідженнях, пізнання та як наслідок в управлінні суспільством. Передусім актуально це в ситуаціях узгодження рішень в просторі тих або інших об'єднань, не кажучи вже про політичних лідерів країни. На наш погляд, це є суперечливим суб'єктивно-об'єктивним єством дослідження та пізнання, а отже і одночасно викликає необхідність креативного управління Українською державою. Як ніколи до тепер це положення актуально перекликається з барвисто вираженою думкою О.С. Пушкіна: «Громада двинулась и рассекает волны. Плывет. Куда ж нам плыть?» [4, с. 248.]. Дійсно, куди українське суспільство пливе, а якщо не пливе взагалі, то чи не пора визначитися з капітаном корабля і його командою і чітко спрямувати курс нашого соціально-економічного і політичного флагмана в глобалістичному океані дійсності.

Відомо, що в сьогоденній філософській літературі стилі мислення, як правило, класифікують, беручи за основу поділу ті наукові дисципліни, які лідирують, на певному відрізьку простору-часу, (наприклад, фізикалістський стиль, біокібернетичний, математичний, гене-

тичний тощо). Або, скажімо, виокремленням видатних осіб, які внесли значний, епохальний доробок у розвиток науки, що визначає прогрес пізнання (ньютонів стиль мислення або стиль Ландау, чи філософський стиль Мамардашвілі М.К., Копніна П.В. та інші), або, скажімо, за визначальним методологічним рубежем певного історичного етапу пізнання (стиль ймовірного мислення тощо).

Мимовільно виникає питання: в чому ж основна своєрідність системного стилю мислення в соціальному пізнанні? Але доречно саме отут і нагадати про сьогоденне розуміння в наукових колах поняття система. Слід зазначити, що термін система являє собою одне з фундаментальних понять сучасної науки, і тому існує безліч підходів до його визначення. Ці підходи залежать переважно від конкретної галузі знань, де використовується поняття системи, від світоглядних позицій і наукових інтересів авторів таких визначень та деяких інших об'єктивних і суб'єктивних чинників. Так, засновник загальної теорії систем Людвіг фон Берталанфі вважав, що «система являє собою комплекс взаємодійних елементів». В.Н. Садовський визначає систему як «упорядковану певним чином множину елементів, які взаємопов'язані між собою і утворюють певну цілісну єдність». За твердженням А.М. Авер'янова, «система являє собою обмежену множину взаємодійних елементів». Одне з найбільш змістовних визначень сформулював М.П. Бусленко, на думку якого доладною системою слід вважати ієрархічно організовану і цілеспрямовано функціональну сукупність великої кількості інформаційно зв'язаних і взаємодійних елементів.

Згодом А. Холл та Р.-Ф. Фейджін запропонували вважати системою певну множину об'єктів разом з взаємовідношеннями між ними та їхніми атрибутами. Вважаємо досить характерним, що ці та деякі інші подібні їм визначення підкреслюють такі характерні особливості систем, як цілісний характер та упорядкованість множини елементів. Саме останні утворюють систему і взаємодіють між собою і водночас відображають наявність у цієї системи випробуваної конкретної структури та її взаємодії зі зовнішнім середовищем, яка впливає на характер функціонування цієї системи.

Значного поширення набула сьогодні

думка А.І. Пригожина, яка, за його словами, не претендує на роль визначення але все-таки під системою він має на увазі «сукупність взаємозв'язаних елементів, які утворюють єдине ціле» [5, с.8]. Відомі економісти Г.Х. Попов та Ю.І. Краснопояс систему розуміють як «сукупність взаємодійних елементів, які складають цілісне утворення, що має нові властивості, які відсутні у її елементів». А.І. та В.А. Пономаренки під системою розуміють «множину елементів довільної природи, що мають зв'язки, утворюючи певну цілісність» [6, с. 5].

Можна навести десятки інших прикладів, де уточнюються ті чи ті властивості і особливості систем. Серед цих прикладів зустрічаються як вузькоспеціальні, так і філософські визначення. Для останніх принциповими слід вважати такі положення. По-перше, система являє собою сукупність елементів, по-друге, між елементами існують конкретно дієві зв'язки, і по-третє, для системи характерною є її цілісність, яка забезпечується певними системотвірними атрибутивними чинниками.

Тож, коротенький наш аналіз вище згаданої проблеми свідчить, що сукупність різноманітних підходів до формулювання визначення поняття системи дає змогу відібрати ті з них, які містять найбільш істотні, на наш погляд, моменти. Їхнє узагальнення дозволяє визначити таку позицію, згідно з якою надалі під системою можна розуміти певну множину елементів, які завдяки сукупності нагально дієвих відношень і зв'язків між собою утворюють сталу об'єктивну цілісну єдність. Виходячи з цього визначення, можна розглядати системи природні, технічні та соціальні, а також такі, що утворюються внаслідок поєднання тією чи іншою мірою елементів двох чи усіх трьох з цих основних систем.

Слід підкреслити, що існує також певна множина підходів до визначення поняття системи, автори яких виходять з необхідності наявності мети серед найбільш характерних ознак розглядуваної сукупності елементів, що утворюють систему. Це, в якійсь мірі, відповідає соціальному пізнанню. Однак подібна точка зору не є загальноновизнаною. Ми також вважаємо подібну вимогу надмірною, оскільки, наприклад, для природних систем поняття мети, як і доцільності, уявляється занадто сумнівним, принаймні в межах природничо-наукових розумінь і світоглядних позицій.

В теорії систем, як один з важливих і специфічних їх класів, виділяють соціальні системи. Соціальною системою будемо вважати будь-яку систему, у структурі елементів якої є людина або групи людей, а також певна сукупність відносин, що виникають між ними в процесі їхньої спільної діяльності. Визначальними, характерними рисами і якістю системно утворених чинників таких систем і є наявність мети чи навіть певної сукупності цілей.

Таким чином, специфічність поняття система пов'язана, перш за все, з інтеграційною тенденцією соціального пізнання нашої епохи з узагальнено-синтетичною природою системних досліджень; з акумуляцією в них елементів всіх колишніх стилів, інтегрованих в цілісне методологічне загальнонаукове і міждисциплінарне об'єднання. Тому і основною методикою його вивчення, на наше глибоке переконання, слугує принцип виокремлення з реального пізнавального процесу узагальнюваних тенденцій, в яких не тільки констатується наявний стан науки (асерторичний), але і методологічно намічаються можливі шляхи її наступного прогресу (аподиктичність). Саме завдяки цій атрибутиці, системному стилю мислення і науковому спілкуванню, притаманна властивість дивної гнучкості у поєднанні дисциплінарного і міждисциплінарного рівнів дослідження, суб'єктивно-релятивного і об'єктивного моментів пізнання суспільства і природи, а головне, природи самого мислення і спілкування.

Згадуваний вище Лауреат Нобелівської премії І.Р. Пригожин влучно відзначав, що «класична наука допускала необмежену владу індивідуального розуму. Тепер наука позбавляється від рудиментів метафізики» [7, с. 44.].

Нинішній етап розвитку науково-технічного прогресу і його соціальні наслідки, особливо глобальні проблеми взаємодії різних соціально етнічних систем, показують історичну обмеженість можливостей індивідуального розуму. Проте розум колективний, який додатково підкріплений комп'ютерами, на практиці, в більшості випадків, успішно справляється з такого роду теоретичними задачами і прагматичними проблемами.

Тут ми впритул підійшли до найфундаментальнішої особливості системного-кібернетичного стилю мислення – його практично дієвої орієнтованості на управління поведінкою складних соціально-екологічних, со-

ціоекономічних або соціально-просторових систем за допомогою комп'ютера. Адже системний стиль мислення сьогодні не можливо уявити собі без потужної бази комп'ютерних інноваційних технологій. Тому для активізації соціально пізнавального і управлінського процесу, на наш погляд, було б доречним в деяких методологічних, а інколи і методичних випадках акцентувати увагу саме на таку термінологічну культуру дослідження.

Варто зауважити, що системний стиль мислення і наукового спілкування, не дивлячись на реалізацію у кожному окремому випадку, тим не менше має високий рівень спільності. Зокрема, він виступає як науково обґрунтована стратегія дії по управлінню складними і надскладними об'єктами будь-якої природи походження і особливостями розвитку. В той же час системний стиль мислення допомагає виводити (вивідне знання) системну проблематику з методологічної традиції фундаментальних наук, тим самим підвищуючи теоретичну обґрунтованість системних розробок і цим самим забезпечує конкретно-цільову спрямованість соціального пізнання і відповідної дії.

Ми бачимо, що стиль мислення і наукового спілкування це безмежно складне системне утворення. Він завжди репрезентується як система специфічних методологічних атрибутів пізнання конкретного історичного етапу розвитку суспільства. А якщо це так, то мислення є системою, що складається із загальної методологічної установки і конкретних особливостей пізнавального процесу конкретного історичного етапу розвитку інтелектуального потенціалу цивілізації. Інакше кажучи, стильова установка обґрунтовує характерні методологічні риси конкретно-історичної манери, способу і навіть соціальної тональності та ритму мислення і наукового спілкування.

Дійсно, раніше методологічний стиль визначався провідною, в певних історичних умовах, науковою дисципліною. Так, в XVII-XIX століттях відверто наголошували на механічний стиль мислення, вважаючи його головним інструментом екстраполяції законів механіки на хімічні, біологічні і соціальні процеси. Згадаймо хоча б те, як механічно трактував систему кровообігу французький філософ, медик Ламетрі. Безперечно, що на цьому шляху були і великі досягнення в сфері механіки і навіть

в алхімії, але завдяки юнацькому максималізму в науці (ця властивість притаманна майже кожній фундаментальній науці в період її становлення) багато що виявилось ілюзорним, абсолютизованим, догматичним, а за дієвими наслідками утопічним.

В сучасних умовах, і на цьому важливо наголосити, системно-кібернетичний стиль не визначається кібернетикою як фундаментальною наукою, він став принципово міждисциплінарним. Навпаки, саму кібернетику ми тепер інтерпретуємо не як ще одну наукову дисципліну, що від диференціювалася, але як загальнонауковий методологічний напрям досліджень, що по-різному реалізовується в різних природничих, технічних і соціально-гуманітарних науках. В цій загальнонауковій якості системно-кібернетичний стиль мислення постійно потребує органічного зв'язку з фундаментальним знанням. Різні аспекти цього зв'язку ще належить детально вивчити, проте вже зараз можна вважати встановленим фактом те, що цей стиль мислення, набув щонайпершого статусу відносно взаємного доповнювання в сучасному фундаментальному соціальному пізнанні. При цьому важливо підкреслити, що сталої вірогідності пізнання в осяйній перспективі не намічається, як це було характерним для минулого розвитку науки з її методологічною пульсацією. На наше глибоке переконання, роль і значення ймовірних чинників наукового пізнання буде, перманентно зростати в майбутньому.

В контексті аналізу системного стилю варто звернути увагу ще й на таку особливість його, як організаційно-управлінську формалізовану скерованість мислення. Адже дослідження цілеспрямовано і безпосередньо підкоряється завданням оптимального регулювання процесів в складних системах на користь людини. Саме в такій системі управління за допомогою комп'ютера, в банк даних вводиться всебічна, максимально об'єктивна інформація (наприклад, про сучасний стан і тенденції розвитку соціально-просторових структур і екологічних систем). До речі, від об'єктивності початкової інформації і коректності концептуальних домінант, від витонченості процедури формалізації, а також від еротетичного (інтеррогативного) діалогового мистецтва наукового спілкування залежить адекватність і ефективність схвалю-

ваних управлінських рішень у відповідність з об'єктивними закономірностями актуальної сфери соціально-еколого-економічної та соціально-гуманітарної дійсності тощо.

Адже, управління є не чим іншим як подолання перешкод, які об'єктивна дійсність протиставляє нашій меті. І дійсно, уявімо собі, що перепони раптово зникли, то, немає сумніву в тому, що зникнуть і потреби в соціальному пізнанні та управлінні рухом різних за рівнем і складом систем. Отже, для системного стилю мислення і наукового спілкування характерним є облік суб'єктивно-цільового, мотиваційного чинника. Проте зводити всю зовнішню реальність до сукупності перешкод, до здійснення наших цілей щонайменше не коректно. Така тенденція призводить сьогодні до соціально-політичну ситуацію в нашій країні, до стихійного волюнтаризму в управлінні з вельми негативними наслідками для широкого загалу людей майже усіх соціальних верст населення України.

Таким чином, можна констатувати, що у ґрунтовному методологічному контексті управління зовнішніми процесами найголовнішим чинником, особливо в умовах антропогенних глобалістичних проблем, (на цьому ми акцентуємо особливу увагу), є самоврядування людиною своїми цілями, усвідомленими бажаннями. Адже свобода, як ми її розуміємо – це пізнана необхідність і вміння свідомо керувати своїми потребами та інтересами в межах соціально-просторових структур і конкретних систем. Інакше кажучи, якщо управління – це реалізація цілей, то і самі цілі повинні бути скерованими, головним чином, в царині виключення з них ілюзорного і непередбаченого наслідку.

Однією із найважливіших властивостей, системного стилю, на наш погляд, є його постійнівський динамізм, який пов'язаний із специфікою розвитку складних антропологічно сутнісних утворень, характерною рисою яких є високий рівень їх інформаційного потенціалу. Така інформаційна орієнтованість викликає зворотну (протилежну) дію на саму сутнісну характеристику процесу розвитку. Дійсно, практика численних досліджень складних інформаційно-насичених систем свідчить про те, що протилежності відображають одна одну як елементи системи. Звідси доходимо висновку про те, що принцип припущення і

водночас заперечення протилежностей тісно переплітається з принципом віддзеркалення, тобто як вираз єства самої системності розвитку. Таке трактування системності розвитку, наприклад, у сфері динаміки потреб людини означає перенесення центру домінанти від екологічно-індиферентних, меркантильних, речовинних потреб до більш високоорганізованих екологічно-адаптаційних духовних інтересів. Саме така стратегія динаміки потреб відповідає системному стилю соціального пізнання і наукового діалогічного спілкування, який розглядає будь-який конкретний предмет дослідження в безперервному русі. Так, економічна одногалузєва модель, розвиваючись, включає міжгалузєві зв'язки, потім асимілює в тій чи тій мірі чинники соціологічного характеру. Нарешті, залежно від можливостей формалізації модель освоює екологічні чинники, які по своїй структурі мають безмежний соціально-просторовий характер, тобто можуть охоплювати множину, на перший погляд, віддалених зовнішніх зв'язків системи.

Проте ми із множини чинників селективно відбираємо їх згідно двом критеріям: за їх значністю для умов конкретної задачі і за можливістю формалізованого обліку чинників. Саме такий методологічний підхід дозволяє ефективно використовувати їх в сучасній комп'ютерній системі.

Саме через це, як нам уявляється, в процесі побудови системної моделі необхідно істотно розрізняти систему параметрів, що кількісно інтерпретуються, а також систему якісно оцінюваних параметрів. Наприклад, якщо ми плануємо будувати науково-промисловий центр у Харківському регіоні, то нам необхідно при моделюванні ефективності враховувати не тільки економічні, не тільки соціальні, а й в загальнометодологічному плані, антропогенні, екологічні чинники на перспективу. Тож, дотримуючись вихідного (початкового) принципу системи, що розвивається, ми досягаємо більш повного розкриття динамізму системного моделювання, його здатності сприяти неухильному вдосконаленню цілеспрямованих, науково обґрунтованих рішень.

Ще одна особливість системного стилю мислення в соціальному пізнанні і науковому спілкуванні заслуговує уваги, а саме - пізнавально-діяльна, формалізована спрямованість. Саме вона забезпечує тенденцією до

різкого зростання активності суб'єкта. Ця активність виявляється, по-перше, в тому, що суб'єкт свідомо виокремлює із дійсності систему відповідну до своїх потреб і задач, які необхідні для її реалізації; по-друге, суб'єкт формулює міру спрощення і формалізації системи. Наприклад, вибирає певну програму, за допомогою якої вестиметься комп'ютерне системне дослідження соціально-просторової організації сучасного міста певного регіону країни.

Можна з впевненістю констатувати, що на зміну розумінню науковості як виключення суб'єктивності приходять розуміння науковості як форми обліку системності відношення суб'єкт – об'єкт. При цьому, займаючись об'єктами наповненими людським чинником, системний аналіз забезпечує онтологічну близькість до самої реальності. Він ставить основною задачею такі зримі цілісні об'єкти, як соціально-просторову організацію міста, екологічно-демографічну глобальну систему тощо, тоді як традиційне дисциплінарне знання членує їх на різномірну сукупність економічних, геологічних, хімічних, біологічних процесів тощо. В суб'єктивному ціле-орієнтованому соціальному пізнанні та управлінні досягається велика конкретність бачення в науці гуманістичних (людських) проблем. Безперечно, що зростання активності суб'єкта в першу чергу пов'язано зі збільшенням частки інформаційного чинника в його діяльності. А це, у свою чергу, виводиться з онтології розвитку реальності, в якій все більшу і вагому роль займає інформація. Звідси, міра єдності суб'єкта і об'єкту помітно зростає в системному соціальному дослідженні. При цьому важливо застерегти, щоб практична спрямованість моделей не звиродніла в їх вузькій прагматичності та, як наслідок, не переросла у вульгарний практицизм.

Отже, розвиток уявлень і думок в системному дослідженні аподиктичною мірою веде до об'єднання на більш високому рівні евристичну, футурологічну і перетворювану функції науки. Основою цього фундаментального об'єднання функцій науки слугує перетворення самого об'єкту дослідження, адже він в меншій мірі стає «річчю в собі», фрагментом зовнішнього світу, а більшою мірою «річчю для нас», тобто системою, в яку активно включений людський чинник.

Помітною особливістю системного сти-

лю є міжальтернативність і багатоаспектність, які забезпечують в своїй реалізації декілька його рівнів. Це перш за все: міждисциплінарний і між-методологічний.

Міждисциплінарний рівень системного аналізу загальновідомий, тому в даному контексті немає сенсу розглядати його в деталях. Міжметодологічний рівень значно складніший в розумінні і використанні його на практиці, тому зупинимося на його аналізі більш детально. Поза всяким сумнівом, методологія одного стилю мислення і наукового спілкування майже завжди протистоїть іншому, і навіть інколи заперечує його. Проте саме в зміні і запереченні одного стилю мислення іншим знаходить свій вираз історизм стильових установок і характеристик конкретного етапу, в даному разі, соціальної науки.

Звідси, доходимо до проміжного висновку про те, що системні розробки в своїй іманентній складності, динамічності, інформаційній насиченості і глобальній значущості виходять далеко за вузькі рамки повсякденної свідомості, для якої протилежності лише формально логічні, тобто взаємно заперечувані сторони соціальних явищ. І це в той час, коли конче необхідний синтетичний стиль мислення, що враховує більш тонкі детермінанти, мотиватори і, зокрема, взаємозв'язок полярностей онтологічної основи існування речей, явищ і дій.

Не варто залишити без уваги ще одну характерну властивість для системного стилю спілкування і наукового дослідження, яка спрямована на соціокультурний аспект пізнання і управління. Соціокультурний синтез припускає не тільки інтеграцію інформації в нішах науки, але й деякий синтез в рамках всієї культури конкретно-історичного соціуму. Тут буде доречним нагадати про стиль мислення класичного природознавства. Він, свого часу, був орієнтований на відмежування науки від того, що наукою не визначалось але як проблема заявляла про себе майже на кожному кроці. На відміну від класичного стилю мислення, системний стиль мислення зближує науку з мораллю, мистецтвом, культурою, здоровим глуздом і навіть інколи з вірою. Якщо класичний стиль частіше за все заперечував здобутки минулого, (пригадаймо відношення І. Канта або Г. Гегеля до філософської спадщини) системний стиль орієнтує на високу схо-

динку і пошану до класичної дисциплінарної науки. Всякого роду надмірні звинувачення на адресу дисциплінарного знання виступають як відхід від системного стилю. Адже, тількино спираючись на останні, можна накопичити інформацію, щоб реалізувати комп'ютерний системний аналіз складних об'єктів і процесів. Цю форму інтеграції можна умовно найменувати функціональним помірним синтезом. Це характерно тоді, коли інтеграція різноякісної інформації не заперечує, а стверджує буття наук, підкреслюючи їх самодостатність. Тож, системний стиль мислення і дієвого спілкування орієнтує на аналіз людських проблем не тільки в аспекті економічного ефекту, але і на доповнення його соціокультурним розглядом. В соціальному пізнанні чиниться акцент на векторну систему «істина плюс соціально-культурна і морально-екологічна цінність», тобто об'єктивне відображення наповнюється відношенням суб'єктного інтересу. Саме останній є одночасно як потужним мотиватором самого соціального пізнавального процесу, так і предметно практичної дії спрямованої на трансформацію дійсності, і урешті-решт наслідком, «перетворення» самого себе у відношенні до цієї дійсності, перебуваючи активним елементом цієї ж дійсності .

В умовах глобальних екологічних проблем та усвідомлення їх гостроти, на наше глибоке переконання, саме з позиції системного стилю мислення в ієрархії споживацьких переваг набуватиме все більшої питомої ваги духовне споживання. Уже сьогодні вимальовується видима картина того, що в недалекому майбутньому використання інформації набуває однієї з означальних потреб людини. Таке всебічне врахування суб'єктно-об'єктних відносин безумовно буде спонукати інтенсивний розвиток наукової діяльності й сприятиме подальшому розквіту соціального пізнання, як атрибуту духовної потреби особистості.

Інтегруючи культуру, сприяючи підвищенню ефективності людської діяльності, системний стиль мислення і наукового спілкування веде до вищих форм цілісності соціального пізнавального процесу. Оскільки він виконує не тільки гносеологічні, але й потужні соціальні функції, зараджуючи виявляти оптимальні рішення в процесі ефективного управління технічними, економічними, антропологічно екологічними об'єктами тощо. Тож, не випадково,

що сьогодні він набуває такої потужної соціально-політичної масштабності та загостреної необхідності. Адже він, як дієвий інструмент, зміг би допомогти ефективно і цілеспрямовано інтегрувати багатопланові адміністративні дії в цілісний ефективний прискорений розвиток України. Тому не має сумніву в тому, що в перспективі інтеграційна, соціальна, методологічна, пізнавальна роль і значення системного стилю мислення, наукового спілкування і як наслідок цілеспрямованої дії все більше і більше зростатиме.

Таким чином, стислий аналіз зазначеної проблеми дає можливість дійти висновку про основні особливості системного стилю мислення, наукового спілкування, соціального пізнання та відповідної цілеспрямованої дії.

по-перше, за змістом духовного матеріалу системному стилю мислення і науковому спілкуванню властива соціокультурна синтетичність; по-друге, системному стилю притаманна між альтернативність і багатоаспектність; по-третє, характерною рисою системного стилю мислення є його динамізм; по-четверте, з точки зору об'єкта соціального пізнання цей стиль є інформаційно-комунікаційною направленістю при аналізі складних речей та явищ; по-п'яте, в просторі суб'єкта він репрезентується як соціально пізнавальна дієво усвідомлена цілеспрямованість на досягнення ефективної результативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель, Собр. соч., В 4-х т. Т, 1. М., Мысль, 1975.
2. Навои Алишер. Смятение праведных. Ташкент, 1983.
3. Борн М. Физика в жизни моего поколения. М., Изд-во иностр. лит., 1963. 4. Пушкин А.С. Поли. собр. соч. В 10-ти т. Т. III. Л., Наука, 1977.
5. Пригожин И. Организации: системы и люди. Эффективность трудовых организаций в социалистическом обществе. – М.: Политиздат, 1983.
6. Пономаренко О.І., Пономаренко В.О. Системні методи в економіці, менеджменті та бізнесі: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1995.
7. Пригожин И. Мы только начинаем понимать природу. - Химия и жизнь, 1984, № 2.